

Oponentský posudek na diplomovou práci Jiřího Muláka, „Materiální ohnisko ústavnosti“

1. Nález Ústavního soudu ve věci protiústavnosti ústavního zákona č. 195/2009 Sb., o zkrácení pátého volebního období Poslanecké sněmovny (Pl. ÚS 27/09), nejen v prostředí politickém¹, nýbrž i v prostředí konstitucionalistickém vyvolal bouřlivou odezvu. Reakce ústavně-právní by bylo lze rozdělit do několika kategorií. Tou první byl – řekněme – kritický souhlas, tj. akceptace jak danosti kompetence Ústavního soudu přezkoumávat ústavnost ústavních zákonů, tak i naplnění podmínek derogace v dané věci – a to případně i z pohledu alternativně koncipovaných argumentů (Jan Filip,² Jan Kysela³). Za reakci další lze považovat stanovisko, dle něhož Ústavní soud pravomocí ústavního přezkumu ústavních zákonů nedisponuje, takovýto přezkum by byl v rozporu s principem suverenity lidu (Vladimír Mikule,⁴ Václav Pavlíček,⁵ Jan Kudrna⁶, Jan Bárta⁷, Radovan Suchánek⁸). Třetí představuje názor, dle něhož takovou pravomocí soud disponuje, avšak v dané věci nebyly naplněny pro derogaci nezbytné procesní, resp. hmotněprávní podmínky (Jiří Příbáň,⁹ Zdeněk Kühn,¹⁰ Ján Gronský¹¹). Jako kategorii představující zvláštní žánr bych nakonec zařadil sloupek Jiřího Hanáka, jenž reakce na kauzu protiústavnosti ústavního zákona o zkrácení volebního období Poslanecké sněmovny s vtipnou nadsázkou glosoval slovy: „I vjela do politiků neslychaná píle a viděli jsme dokonce, jak modrý vlk leží vedle oranžového beránka ve vzájemném porozumění za souhlasného kibicování prezidenta. Padouch nebo hrdina, všichni jedna rodina! Ústavní soud byl tímto společenstvím přistižených okamžitě zavalen pochybnostmi o jeho kompetenci, naznačovala se zlá vůle (soudcokracie), nechybělo

¹ „Ústavní soud – v den 16. výročí svého založení – svým rozhodnutím vědomě a záměrně prohlubuje politickou krizi v naší zemi. Chceme-li se dnes i do budoucna vyhnout podobným situacím, které hrozí chaosem a ohrožují celou společnost, blíží se chvíle, kdy bude nutno přijmout novou ústavní definici pravomocí Ústavního soudu.“ (Prohlášení prezidenta republiky k rozhodnutí Ústavního soudu ze dne 10. září 2009, <http://www.klaus.cz/klaus2/asp/clanek.asp?id=LjSZX0c13q2x>.) Shodně konstatoval i tehdejší ministerský předseda M. Topolánek: „Ústavní soud je myšlen jako pojistka proti návratu totality. Prál bych si proto daleko jasnější vymezení jeho pravomocí.“ (J. Kalenský, M. Šenkýř, „Jednejme o pravomoci soudu“, Lidové noviny, 11. září 2009). Obdobně se vyslovil rovněž předseda opoziční sociálně-demokratické strany J. Paroubek: „Je čas otevřít odbornou a politickou debatu o budoucím postavení a roli Ústavního soudu. Rozhodnutím o pozastavení předčasných voleb porušil ústavu.“ (Ústavní soud si nesmí tolik dovolovat, říká Paroubek, Mladá fronta dnes, 9. září 2009.)

² J. Filip, Události, komentáře. ČT24, 10. září 2009, <http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/10/1096898594-209411000370910-22:30-udalosti-komentare/9/>.

³ J. Kysela, Předpoklady soudní kontroly ústavnosti ústavních zákonů. Jurisprudence, 1, 2010, s. 24-30.

⁴ V. Mikule, Může Ústavní soud zrušit ústavní zákon? Jurisprudence, 1, 2010, s. 18-23.

⁵ V. Pavlíček, Kdo je v České republice ústavodárcem a problém suverenity. In: Na křižovatkách práva. Pocta Janu Musilovi k sedmdesátým narozeninám. Red. M. Vantuchová, J. Horák, Praha 2011, s. 25-33.

⁶ J. Kudrna, Události, komentáře. ČT24, 10. září 2009, <http://www.ct24.cz/vysilani/2009/09/10/1096898594-209411000370910-22:30-udalosti-komentare/9/>.

⁷ J. Bárta, Modus operandi ústavních delikventů. Právník, č. 5, 2010, s. 474.

⁸ R. Suchánek, Nepohodlné články Ústavy aneb co nezměníme, to opomineme nebo vyložíme. In: P. Mlsna et alii, Ústav ČR – vznik, vývoj a perspektivy. Praha 2011, s. 109 a násl.

⁹ J. Příbáň, Je třeba soudu „zkrátit řetěz“? Lidové noviny, 12. září 2009.

¹⁰ Z. Kühn, Nad nálezem Ústavního soudu ve věci protiústavnosti „ústavního“ zákona č. 195/2009 Sb. Právní rozhledy, č. 1, 2010, s. 20 a násl.

¹¹ J. Gronský, Přehnal to Ústavní soud? <http://jinepravo.blogspot.com/2009/09/on-line-symposium-jakubvosahlo-ustavni.html#Kuhn3>.

slovo o skandálním rozhodnutí, důstojnost a nezávislost soudu byla všemožně zpochybňována. ... To rozčilení a dehonestace Ústavního soudu pramení z toho, že rozhodnutí ÚS přistihlo české politiky ve spodním prádle. Pravda je, že už před jedenácti lety se Sněmovna rozpustila stejným zprzněním ústavy.“¹² Od té doby uběhlo téměř šest let. Pozornost konstitucionalistického diskurzu (pakliže o nějakém lze vůbec mluvit) se upírá spíše k věcem praktickým (kupř. k dílčím návrhům na změnu Ústavy). Vrací-li se diplomant výběrem tématu dizertační práce k základním, fundamentálním otázkám české ústavnosti, lze tento krok pouze přivítat a ocenit.

2. V úvodu práce diplomant nabízí argumenty týkající se významu zvoleného tématu, jeho vnitřní struktury, přičemž si klade za cíl problematiku materiálního ohniska ústavy zkoumat z pohledu základních kategorií demokratické ústavnosti: „předkládaná práce je částečně cyklická, neustále se vrací k probraným tématům jako je moc ustavující, moc ustavená, demokracie, právní stát, obsahová hodnota ústavy, atd, atp., neboť žádný z těchto prvků nelze vyložit izolovaně od ostatních, tím spíše pak pojmy klauzule věčnosti, materiální ohnisko.“ (S. 5) První z konstitucionalistických pojmů, jimiž autor rámuje rozbor materiálního ohniska ústavy, je pojem demokratického právního státu, a to z pohledu jeho chápání v českém odborném diskurzu, z pohledu jeho historického utváření v anglosaském (v podobě rule of law) a německém státovědném a právním myšlení, a konečně i z pohledu jeho ústavního zakotvení v České republice. Tato znalostní východiska vedou diplomanta k formulování klíčové otázky: „Pro naši zkoumanou problematiku je důležité, jakou váhu přiznáváme jednotlivým komponentům demokratického státu (vláda lidu, lidem, pro lid) a jak je vzájemně poměrujeme. Z hlediska ústavní teorie se dostáváme ke klíčové otázce: Odkud kam až sahá demokracie?“ (S. 18) Odpověď, k níž dospívá na základě prozkoumání koncepcí klíčových státovědných myslitelů, zní: „Zdá se, že pro dosažení materiálního právního státu je nezbytné materiální chápání demokracie.“ (S. 22) Analýza zvoleného tématu přirozeně předpokládá rozbor teorie ústavy, včetně typologie ústav (systematizující vědeckou pozornost teorii ústavy v české současné právní vědě věnuje zejména Jan Kysela v knize *Ústava mezi právem a politikou. Úvod do ústavní teorie*, Praha 2014). Diplomant se na tomto místě neomezuje pouze na juristický či státovědný rozbor, nýbrž postupuje i do oblasti filosofie, resp. právní filosofie a upozorňuje na integrační funkci ústavy (s. 26 a násl.). Zkoumání samotného pojmu materiálního ohniska ústavy a jeho nezměnitelnosti diplomant otevírá náhledem do české, slovenské i světové vědy ústavního práva (zvláště nutno na tomto místě zdůraznit jeho důvěrnou znalost německého vědeckého diskurzu), posléze analyzuje explicitní a implicitní pojetí dané kategorie, obsah materiálního ohniska, a to na pozadí široké a zajímavým způsobem podané komparace, jež ústí v zobecnění a typologii (s. 71). Východiskem rozboru problematiky ochrany materiálního ohniska ústavy je diplomantovi náhled do oblasti ústavního soudnictví. Obsahuje-li tento náhled zmínku o kritickém stanovisku Carla Schmitta k ochraně implicitního ohniska ústavy ústavním soudem, stojí za zmínku, že to byl Adolf Merkl, jenž v polemice, kterou diplomant ostatně zmiňuje, se vším důrazem považuje za klíčové právě porozumění implicitní povahy ohniska. Pozornost, již autor

¹² J. Hanák, Kľofací pořádek. Právo, 4. září 2009.

věnuje situaci v České republice, je zaměřena jak na teoretická stanoviska, tak i na judikaturu Ústavního soudu, zvláště pak na nález sp. zn. Pl. ÚS 27/09 (přičemž v této souvislosti nutno vyzvednout kritický rozbor daného nálezu, upozornění na vnitřní rozpory v jeho odůvodnění). Ochranu materiálního ohniska demokratické ústavy spatřuje diplomant nejen v nástrojích soudních, nýbrž i ve fenoménu veřejné aktivity, fenoménu práva odpor. Obsažný závěr diplomové práce ústí do několika tezí, z nichž vybírám především diplomantovu charakteristiku materiálního ohniska ústavy: „Teorie materiálního ohniska ústavy tak může být chápána jako užitečná fikce, jenž má ambicí být účinnou konstrukcí a obranou před identitární panikou, strachem z heterogenity“, přičemž „zároveň materiální ohnisko plní dvě důležité funkce, především funkci ochrannou a výkladovou“ (s. 107).

3. Z pozice oponenta je mým úkolem zdůraznit, že diplomant ve své práci dostal ambicím, jež si v jejím úvodu vytyčil Nejen, že v ní problematiku materiálního ohniska ústavy popsal s pohledu různých aspektů, nýbrž v ní zformuloval i řadu zajímavých a podnětných otázek a na ně navazujících tezí. Za nejdůležitější v této souvislosti považuji typologii ústavních přístupů k problematice materiálního ohniska ústavy, kritickou analýzu judikatury Ústavního soudu České republiky, zkoumání dané problematiky s historickými a filosofickými přesahy. Práce je obsahově originální, diplomant v rámci její přípravy reálně prostudoval, či vstřel relevantní domácí i zahraniční vědeckou a odbornou literaturu, korektně a precizně pracoval s citacemi a poznámkovým aparátem a konečně podal svůj výklad jazykově přístupnou, čtivou formou.
4. Diplomová práce Jiřího Muláka je obsahově velmi bohatá, nabízí velikou sumu relevantních poznatků, nadto i řadu vlastních analytických, či zobecňujících postřehů. Práce nejen, že splňuje i ty nejpřísnější požadavky vyžadované pro diplomové práce, nýbrž ve skutečnosti dosahuje úrovně práce disertační. Pro uvedené doporučuji hodnotit diplomovou práci Jiřího Muláka „Materiální ohnisko ústavnosti“ známkou „A“.

Brno, dne 18. dubna 2015

Pavel Holländer

Prof. JUDr. Pavel Holländer, DrSc.